

Хомутенко Л.І., канд. екон. наук, доцент,

*ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку
України»*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ І ЇХ ВИНИКНЕННЯ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються теоретичні та практичні засади дослідження кризових явищ і їх виникнення в умовах фінансової глобалізації, аналізуються основні причини розгортання сучасної фінансово-економічної кризи.

Ключові слова: світова фінансова криза, кризові явища, глобалізація, банки, антикризові заходи, фінансове середовище, причини виникнення світової кризи, фінансові установи.

Постановка проблеми. Сучасний етап світового економічного розвитку перебуває на етапі посткризового відновлення після безпрецедентної за своїми масштабами і наслідками, драматичних за своїм змістом, фінансово-економічної кризи. Криза, яка почалася із проблемного сектора - іпотечних кредитів однієї країни - США, вразила певною мірою практично всі країни світу, більшість секторів економіки, підкресливши новий рівень глобалізації, сприяла поглибленню існуючих суперечностей і проблем у світовій економіці, в першу чергу у фінансовому секторі. Стає зрозумілим, що світовий рівень глобалізації відзначається зростаючою економічною залежністю країн і регіонів, переплетінням їхніх господарських комплексів, що за умов розгортання фінансових криз глобалізація сприяє миттєвому їх поширенню та може спричинити втрати, «порівняні з величезної сили стихійними лихами». Головна особливість нашого часу полягає у формуванні економічних моделей національних економік країн світу на основі загальноцивілізаційних детермінант з урахуванням господарської кон'юнктури в провідних країнах – партнерах, застосування нових фінансових інструментів, сукупності всіх внутрішніх та зовнішніх умов і факторів. Рівень глобалізаційного впливу на фінансову сферу на сьогодні значно вищий ніж на всі сфери реальної економіки. В умовах глобалізації за необхідності вирішення складних проблем світового економічного розвитку і зокрема фінансового сектора особливої уваги і актуальності набуває дослідження передумов, причин та чинників виникнення кризових явищ у світовій економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження стали наукові та методичні розробки з питань розвитку світового фінансового середовища в умовах глобальних змін у світовій економіці.

Питанням виникнення і ймовірним наслідкам кризових процесів у сучасному світі присвячені роботи всесвітньовідомих економістів, серед яких, перш за все, слід відзначити Б. Айхенгріна, І. Фішера, М. Алле, П. Герста та Г. Томпсона, Д. Гелда та Е. Мак-Грю, Дж. Сороса, Дж. Стігліца та ін., серед вітчизняних фахівців слід виділити роботи В.М. Гейця, А.І. Данилевського, М.Г. Жулинського, В.П. Ключко, О. Мозгового, Н. В. Стукало, С. З. Мошенського, І. В. Бураковського, О. В. Плотнікова, П. І. Гайдуцького, К. В. Паливоди та ін. Однак багато аспектів цього питання потребують подальшого опрацювання й узагальнення.

Метою роботи є розвиток теоретичних та практичних засад дослідження кризових явищ і їх виникнення в умовах фінансової глобалізації. Відповідно до поставленої мети у роботі визначені такі завдання: дослідити сучасні напрямки глобалізації у фінансовій сфері та теоретичні основи виникнення кризових явищ в умовах фінансової глобалізації; проаналізувати основні причини й витоки розгортання сучасної глобальної фінансово-економічної кризи.

Виклад основного матеріалу. Глибокі зміни, що відбуваються під впливом глобалізації у світовому господарстві, особливо виразно мають прояв у фінансовому секторі. Насамперед це стосується тих фінансових сегментів, які раніше чітко відокремлювалися (банківська справа, фінансові ринки, портфельне інвестування, управління фінансовою діяльністю корпорацій), дедалі більше інтегруються завдяки прогресу сучасної інноваційної техніки та засобів комунікації, введенню нових фінансових інструментів, багатонаціонального підходу в прийнятті управлінських рішень у сфері фінансів.

Змінюється й саме фінансове середовище, стрімко зростають розміри фінансового ринку. Так, сукупний обсяг світових фінансових активів у 2008 р. перевищив 120 трлн дол. США. У зіставленні з 1980 р. даний показник склав 12 трлн, а у 1993 р. – 53 трлн дол. [9, с.27]. Світові обсяги фінансових трансакцій

характеризуються карколомним зростанням і перевищують 1,5 трлн дол. США на день. Обсяги іноземних інвестицій зросли у 3 рази, а обсяги портфельних інвестицій – у 5,5 разу за останніх 10 років. Капіталізація світового ринку акцій по відношенню до світового ВВП за останніх 20 років збільшилася майже в 10 разів і перевищує 100% [2, с.26]. Продаж облігацій сягає 4 трлн дол. США на рік, фінансових похідних інструментів – 20-30 трлн щорічно [13, с.466].

На думку проф. В.П. Ключко [4] кардинальні зміни у фінансовій сфері обумовлюють відносну самостійність глобалізаційних процесів у цій галузі, які хоча і підпорядковані загальним закономірностям глобалізації, проте мають свою специфіку, що дає підстави для визначення поняття фінансової глобалізації. Порівняно з глобалізацією взагалі, фінансова глобалізація характеризується високим рівнем мобільності капіталів і фінансових активів, зростанням кількості учасників світового фінансового ринку і нових форм співпраці, глобальним розширенням свободи діяльності фінансових установ, подоланням обмежень на шляху фінансових потоків.

Водночас внаслідок таких інтеграційних процесів світова фінансова сфера є найбільш уразливою підсистемою світового господарства в результаті тих негативних моментів, які супроводжують її розвиток: тінізація та офшоризація фінансових ресурсів, неконтрольована міграція так званих «летючих» капіталів, зростання спекулятивних операцій, неузгодженість регулятивних механізмів, що може призводити до руйнівних наслідків і виникнення загроз для економічної безпеки країн у світовій економіці. Тому саме у фінансовому секторі кризові явища є найбільш відчутними й вразливими.

Світова фінансова система стала майже незалежною від державного управління. Спостерігаються принципові зміни у моделі взаємодії даної сфери з державою. Протягом тривалого періоду часу національні фінансові системи були відокремленими і контролювалися державними інститутами. «На часі, коли сформувалася світова фінансова система, яка є органічною єдністю світових валютних, кредитних, фондових і страхових ринків, національні держави зі своїми регуляторами подібні, за словами Ю.Шишкова, до «островів у глобальному фінансовому океані». Сьогодні вони безсилі поодиноці

регулювати не лише ті чи інші потоки (припливу чи відпливу) у цьому океані, а й контролювати в колишньому обсязі свою внутрішню фінансову сферу» [13, с.348], що створює загрози національної безпеки.

Загалом загрози для економічної безпеки країн світу, пов'язані з фінансовою глобалізацією, можна поділяти на дві групи [6, с. 7]:

- загрози, пов'язані з не контрольованими процесами фінансової глобалізації;
- загрози, пов'язані з неефективною економічною політикою національних держав.

Каталізатором сучасної кризи стали обидві групи вищезазначених чинників. Кризи є явищем, в достатній мірі дослідженим у світовій економічній літературі. Їх ґрунтовний аналіз розпочався ще в ХІХ ст., зокрема в працях К.Маркса. До вивчення кризових процесів вже досить на ранніх етапах долучалися також українські вчені, зокрема М. Туган-Барановський.

Криза означає небажану драматичну фазу в економічній системі, коливання і негативні процеси, які мають місце в соціально-економічному житті суспільства. В цьому сенсі поняття кризи тривалий час займало стабільне місце у теоріях кон'юнктури і економічного розвитку. Тому класичне формулювання кризи замінили більш багатозначним поняттям «економічної кризи» [7, с. 51].

Фінансова криза – термін, який широко використовується в тих ситуаціях, в яких певні фінансові установи зазнають збитків, або активи раптово втрачають велику частину своєї цінності [1]. Існують різні теоретико-методологічні підходи дослідження фінансових криз, серед яких найбільш відомими є кейнсіанський та класичний. Дж. М. Кейнс визначав кризу як скорочення господарської активності, катастрофічне падіння інвестицій та масові звільнення.

У кейнсіанському підході увага акцентується на попиті споживачів. З точки зору кейнсіанської наукової школи виникнення криз пояснюється тим, що підприємства не в змозі використовувати виробничі потужності із-за

недостатності попиту на вітчизняну продукцію, збільшується імпорт, погіршується зовнішній баланс [1].

У класичній науковій школі увага зосереджена на виробництві та на рентабельності підприємств. В ситуації «класичної кризи» підприємства внаслідок неможливості збільшити випуск продукції із-за недостатньої рентабельності, для збільшення прибутків підвищують ціну. Відповідно, продукція стає не конкурентоспроможною. Протидія наслідкам кризи за таких умов потребує проведення курсової корекції.

Вчені сучасної західної неокласичної школи Дж. Дьюзенбері, Дж. Хікс, акцентуючи увагу на періодичності виникнення кризи, вважали, що кризові процеси є результатом непередбачених дій, шоків або імпульсів на економічну систему, що і створює певні дисбаланси у економічних і фінансових відносинах учасників господарських процесів.

На погляд вчених Ж. Сімонді і Р. Хоутрі, структуру кризи утворюють два протилежних матеріальних об'єкти, які знаходяться в ній у процесі взаємодії. Один із них – руйнівний, другий – відтворюючий, але обидва є складовими елементами економічного циклу.

Класичне пояснення фінансової нестабільності було дано американським економістом І. Фішером, який стверджував, що нестабільність корелює з макроекономічними циклами і, зокрема, з динамікою сукупної заборгованості в економіці. Явище боргової дефляції виникає внаслідок накопичення надмірного рівня заборгованості в економіці і прориву «боргової бульбашки». Ліквідація приватного боргу через занепокоєння ринкових агентів призводить до падіння цін активів, скорочення депозитів і кредитів, уповільнення швидкості обігу грошей, падіння прибутку підприємств і банкрутств, що підсилює нестабільність фінансової системи через цикли зворотного зв'язку.

Модель економічного циклу відома за назвою «гіпотеза фінансової нестабільності» американського економіста Хаймена Філіпа Мінські розвиває теорію Фішера, пояснюючи яким чином формуються і прориваються «кредитні бульбашки», тоді як сама теорія боргової дефляції пояснює економічний ефект їх прориву. Основним механізмом, що наближає економіку до фінансової

кризи, є накопичення надмірної приватної заборгованості в економіці. Мінські виділив три типи запозичень, які сприяють накопиченню заборгованості в економіці: забезпечене фінансування, коли підприємства здійснюють покриття заборгованості з поточного грошового потоку; спекулятивне фінансування, коли поточні грошові потоки від інвестицій достатні лише для сплати відсотків і Понці-фінансування (названого за ім'ям Ч. Понці, відомого як організатор фінансових пірамід у 1920-х р. в США), коли поточних грошових потоків не вистачає навіть на виплату відсотків за кредитами, і підприємство змушене брати нові позики, сподіваючись на підвищення цін активів. Чим довше економіка перебуває в стані зростання, тим більша частка підприємств застосовує спекулятивне фінансування. Крім того, несприятливі макроекономічні шоки можуть знизити вартість активів, тим самим перевівши забезпечене фінансування в категорію спекулятивного або Понці-фінансування. Таким чином, невіддільним елементом процесу економічного зростання є підвищення ступеня фінансової крихкості (фраджиляції) економіки. Оскільки така фраджиляція створює передумови для зміни підйому кризою, зростання має циклічну природу і не може проходити рівномірно і збалансовано. Пом'якшувати такі коливання, на думку Х.Ф. Мінські, зобов'язана держава.

Досліджуючи розвиток кризових явищ у фінансовому секторі за минулі, більш ніж 100 років, вчені різних країн світу дійшли висновку про затяжний їх характер. Одним з наявних наслідків кризи є істотне і тривале зниження цін на активи. У середньому глибина падіння цін на ринку нерухомості становить 35 %, а тривалість зазначеного зниження близько 6 років; на фондовому ринку зниження реальних цін на фінансові активи становить 56% за тривалості 3,5 років. Минало майже 5 років, перш ніж відновлювалося зростання зайнятості, та близько 2-х років - перш ніж припинявся спад в економіці [14]. У процесі поглиблення кризи відбувається стрімке зростання реального обсягу державного боргу внаслідок різкого скорочення податкових доходів [10, с.12].

У 2007 р. весь світ спіткала глобальна фінансова криза, особливістю якою стало її надзвичайно швидке поширення. Вже з середини 2008 р. світова

економіка перебувала в стадії рецесії. За підсумками 2009 р. світовий ВВП скоротився на 2,2 %, а падіння обсягів світової торгівлі було зафіксовано на рівні близько 12 %. Сьогодні світова фінансова система знаходиться у стані невпорядкованої структуризації й оновлення.

Наукові дослідження щодо заходів протидії наслідкам та причин виникнення криз надають суперечливі результати.

Особливу увагу в системі заходів із подолання наслідків фінансової кризи приділяють стабілізації ситуації у банківському секторі. Це пояснюється тим, що кризові явища саме в банківській системі мають для економіки найбільш руйнівні наслідки порівняно з кризами на фондовому чи фінансовому ринках.

Дослідження витоків та причин розгортання глобальної фінансово-економічної кризи 2007-2008 р. показало, що світове господарство являє собою багаторівневу, ієрархічну систему, яка визначається певною органічною цілісністю, структурною єдністю та взаємопов'язаністю її складових. Тому криза в одній великій країні чи їх групі дедалі більш спричиняє «ефект падаючого доміно».

У щорічній доповіді «Фінансування глобального розвитку у 2009 р.: контури глобального економічного відновлення» [15] експертами Світового банку було відзначено, що після «офіційно визнаного» початку кризи в другій половині 2007 р. світова фінансова система зазнала низку «стресів», що викликали глобальні дисбаланси, від яких постраждали майже всі країни світу. У сьогоднішньому глобальному середовищі фінансовий вибух мав вигляд ланцюгової реакції в економічно більш інтегрованих регіонах, а в менш інтегрованих – нагадувало явище інтерференції зі зростаючо-затухаючими безперервними коливаннями [13, с.49].

Причинами виникнення світової кризи стали ціла низка чинників, що вплинула на істотні зміни у світовому економічному і фінансовому середовищі.

Розглянемо більш детально характер тих обставин, які спричинили сучасну кризу.

Першопричиною світової кризи стала іпотечна криза в економіці США в 2007 р. і її відлуння в країнах Європи й Азії. Поштовх зазначеним процесам

дали переважно дії вищих регуляторних органів США. В 2003-му році Федеральна Резервна Система (ФРС) США значно знизила процентну ставку, а саме до 1 %, що призвело до серйозних недоліків в системі кредитування. Американські банки почали активно видавати кредити під будівництво житла, при цьому якість кредитів різко знизилася. Кредити видавалися без підтверджуючих документів про доходи, довідки з бюро кредитних історій, часто й без застави. Крім того, було запроваджено пільгові строки на погашення тіла кредиту і сплату процентів. Протягом початкових п'яти років тіло кредиту не сплачувалось і нараховувались мінімальні проценти. Внаслідок, обсяги іпотечного ринку в США досягли 75 % ВВП, а чверть виданих кредитів не могла бути поверненою. У 2006 р. ситуація погіршилася після втручання ФРС, дії якої були протилежними до 2003 р. – була різко підвищена процентна ставка. Позичальники виявилися неспроможними погашати кредити. Стався дефолт інвестиційних та кредитних компаній: понад 100 компаній припинили дію кредитних і інвестиційних програм в житловому будівництві. У 2007 р. в США було зафіксовано близько 300 тис. дефолтів за іпотечними кредитами, а втрати банківських і фінансових інституцій склали 300 млрд дол. США. Найбільших збитків зазнали 26 великих банків, іпотечних і страхових агентств, які втратили понад 1 млрд дол. кожен, а разом – майже 170 млрд дол. [2, с.27].

Продаж американськими банківськими установами фінансових активів, прив'язаних до нерухомості, банкам інших країн світу призвів до перенесення на їх територію наслідків американської іпотечної кризи. Зростання в глобальному масштабі міжбанківського кредитування, внаслідок якого заборгованість за кредитами стало відчутною проблемою для світової банківської системи, провокувало розвиток кризових явищ. Глобальне міжбанківське кредитування й перекрыдитування, яке мало у 2001-2005 роках позитивний мультиплікативний ефект, обернулося негативним мультиплікативним реверсом, що й спричинило швидку транснаціоналізацію й глобалізацію американської іпотечної кризи [2, с.28]. Як наслідок, вже через рік

криза вирувала на планеті. Отже, американські проблеми викликали масштабну фінансову кризу й у світовій фінансовій системі.

Серед причин розвитку кризових процесів можна назвати використання фінансовими установами ризикованих фінансових інновацій, таких як дефолтні свопи, сек'юритизація іпотечних кредитів, непрозоре й неконтрольоване переплетіння іпотечного ринку з фондовим та іншими фінансовими ринками. Дефолтні свопи застосовувалися як механізм хеджування кредитних ризиків. Страхуючи себе таким чином (продаючи ризики), банки знизили рівень відповідальності по відношенню до своїх вкладників – фактично кредиторів банківських операцій [5, с. 42]. Передбачаючи ризики неповернення іпотечних кредитів, багато банків і інших фінансових установ удалися до сек'юритизації проблемних кредитів. Сек'юритизація активів надала можливість банківській системі використовувати фондовий ринок як джерело позичкового капіталу. Фінансові інститути конвертували такі кредити в інші фінансові інструменти та продавали їх іншим установам, у т.ч. іноземним банкам переважно у Франції, Великобританії, Німеччині та Японії, що призводило до неконтрольованого нагромадження кредитних ресурсів та тінізації даного процесу.

Аналіз попередньої проблеми висвітлив існування більш загальної проблеми світового фінансового сектору - це наявність значних обсягів спекулятивного капіталу. Понад 9/10 операцій на світових фондових біржах не мали зв'язку з торгівлею й довгостроковими інвестиціями. Ринок, як зазначає Дж. Сорос, сам по собі аморальний, і правила гри на ньому встановлені з метою отримання максимального прибутку, а не торжества гуманності й справедливості. Тому виникає проблема «моральних ризиків». Обіг спекулятивного капіталу у світовій фінансовій системі призводить до посилення фінансової хрупкості як у національному, так і світовому масштабі. За оцінками МВФ, 5-6 найбільших спекулятивних фондів здатні мобілізувати до 900 млрд дол. для інтервенції проти будь-якої національної валюти чи на фондовому ринку. За таких умов наступи азартних спекулянтів викликають широкомасштабні деформації світової фінансової системи.

Поширення «бульбашкових грошей» («фінансових бульбашок») також є однією з причин світової фінансової кризи. В обставинах «розбухання» ціни активів важливим є передбачення того моменту, коли гра на ринку досягне критичної межі, і розпочнеться гра на зменшення до обвалу ринку. Світова криза продемонструвала, як «луснула» фінансова бульбашка, показавши межі підвищення процентних ставок в умовах фінансової нестабільності. Інфляція на ринку товарів та послуг залишалася низькою, водночас зростала інфляція фінансових активів. Відбувся бум цін на нерухомість, який супроводжувався ще й легкістю отримання кредитів. На думку проф. Малкіної М.Ю. світова економіка зіткнулася з феноменом інфляції активів, що підтримувалася зростанням ліквідності. Однак зростання цін на акції та нерухомість не враховувалося при розрахунку показників інфляції, які традиційно визначаються на основі зміни вартості споживчого кошика. Тому зростання грошової маси не викликало адекватної зміни споживчих цін [5, с. 43].

Економісти різних країн вважають, що світова криза є наслідком геополітичної стратегії США. Посиленню фінансової нестабільності у світі сприяє використання долара США в якості міжнародної резервної валюти. І за умов високої доларизації економік світу валютно-фінансове регулювання країн залежить від механізму емісії доларів та боргових зобов'язань США. Оскільки сама емісія доларових зобов'язань включена в механізм фінансування дефіциту федерального бюджету США, країни, які скуповують американські цінні папери, фактично є кредиторами американської економіки, що надає США певні фінансові привілеї.

Неефективність і непослідовність дій національних регуляторних і контролюючих інституцій в країнах світу, перш за все в розвинутих, послаблення в цілому системи нагляду за діяльністю фінансових установ, недостатня здатність прогнозувати наочні ризики неплатоспроможності боржників сприяла розгортанню кризових явищ у глобальній фінансовій системі. Відмінності в фінансовій і економічній практиці окремих країн не дозволяли країнам діяти узгоджено і вжити термінових заходів антикризової політики, щоб приборкати кризові процеси на початковому етапі.

Неефективність міжнародних механізмів контролю та нагляду за операціями на світових фінансових ринках, безпорадність міжнародних фінансових організацій, жорстка обумовленість надання державам-членам МВФ кредитів та позик, гальмування часу у вирішенні складних проблем призводило до нарощування руйнівних диспропорцій у фінансовій сфері.

Висновки. Отже, з огляду на проведений аналіз причин, що стали загрозою світового економічного устрою й викликали розгортання глобальної фінансово-економічної кризи, можна виділити як причини мікрорівня: прагнення економічних суб'єктів до високих прибутків і пов'язаного з цим надмірних ризиків, обумовлених довгочасним періодом економічного зростання, а також недосконалим управлінням ризиками на рівні учасників ринку; так і причини макрорівня: нестабільна й непослідовна макроекономічна політика, яка не враховувала зміни, що відбувалися у глобальному фінансовому середовищі і не була націленою на структурні реформи, неефективність функціональної діяльності міжнародних інститутів та їх безпорадність на початку кризи.

Список літератури

1. Батковський, В. А. Роль центральних банків у реалізації фінансових програм стабілізації [Електронний ресурс] / В. А. Батковський, А.А. Даниленко. – режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/texts/2009_26/26.1.01.pdf
2. Гайдуцький, П. І. Глобалізація економічної рецесії та фінансової нестабільності [Текст] / П. І. Гайдуцький, К. В. Паливода // Фінанси України. – 2008. - № 1. – С.24 – 32.
3. Дорофєєва, Г.А. Аналіз причин виникнення сучасної світової фінансової кризи [Текст] / Г.А. Дорофєєва, О.В. Цурік // Економіка промисловості. – 2009. - № 4. – С.216-220.
4. Клочко, В. П. Фінансова глобалізація: позитиви й негативи для перехідної економіки [Текст] / В. П. Клочко // Актуальні проблеми економіки . – 2002 - № 5. – С.43 – 49.
5. Малкина, М.Ю. Мировой экономический кризис как фактор институционального развития мировой и национальных экономических систем [Текст] / М. Ю. Малкина // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. Выпуск 37 – 1. – 2009. С. 41 – 49.

6. Мозговий, О. Глобальна фінансова криза: теорія і практика подолання наслідків фінансових потрясінь [Текст] / О. Мозговий, Н. Стукало // Ринок цінних паперів України. - 2008. - № 11 – 12. – С. 31 – 36.

7. Мочерний, С.В. Економічна теорія: посібник для вищих закладів освіти [Текст] / С.В. Мочерний. – К.: Академія, 1999. – 592 с.

8. Мошенський, С.З. Фінансова глобалізація: загрози і переваги для інвестиційної безпеки України [Електронний ресурс] / С. З. Мошенський. – режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2007-4/Moshenskiy_407.htm

9. Науменкова, С. Особливості формування сучасної моделі фінансової системи [Текст] / С. Науменкова, С. Міщенко // Вісник НБУ. – 2006. - № 10. – С. 26 –31.

10. Науменкова, С. Проблеми підтримки фінансового сектору в умовах світової кризи [Текст] / С. Науменкова // Вісник НБУ. – 2009. - № 6. - С. 12 – 18.

11. Новий курс: реформи в Україні. 2010 – 2015. Національна доповідь [Текст] / За заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.

12. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь [Текст] / За заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.

13. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть [Текст] / А. С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський. – К.: Либідь, 2002. – 470 с.

14. Carmen M. Reinhart, Kenneth S. Rodoff. The Aftermath of Financial Crises. National Bureau of Economic Research. 1050 Massachusetts Avenue, Cambridge, MA 02138, January 2009.

15. Global Development Finance 2009. Charting a Global Recovery, 2009. - The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 167 p. – [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.worldbank.org>.

16. Global Economic Prospects/ Commodities at the Crossroads. 2009. – Washington. The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 196 p. – [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.worldbank.org>.

Summary

The article considers theoretical and practical principles of studying of crisis and its occurring in period of financial globalization, analyzes the major causes of spreading of global financial crisis.

Хомутенко Л.І. Теоретичні засади дослідження кризових явищ і їх виникнення в умовах фінансової глобалізації [Текст] / Л.І. Хомутенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – Вип. 34. - С. 310-319.